

Л.А.Гнатенко

ПРОСВІТИТЕЛІ КИРИЛО І МЕФОДІЙ У
ПИСЕМНИХ ДЖЕРЕЛАХ ЦНБ

В Інституті рукопису ЦНБ підготовлено до друку каталог «Просвітителі Кирило і Мефодій у писемних джерелах Інституту рукопису ЦНБ НАН України» (має вийти в 1994 р.). Увійшли до нього праці про Константина-Кирила Філософа і Мефодія, єпископа Моравського, твори Константина Філософа (авторські й приписувані) в списках другої половини XV - поч. XX ст., а також історіографічні й літературознавчі дослідження та інші матеріали про Кирила й Мефодія XIX - першої чверті XX ст.

Вміщені до каталога писемні пам'ятки свідчать про велику популярність справи першовчителів у східнослов'янській традиції.

З переглянутих описів 74 фондів виявлено невелику кількість списків про Кирила й Мефодія. Для подальшої роботи в цьому напрямі було відібрано близько 400 рукописних книг і 30 матеріалів дослідного характеру, не описаних постатейно або описаних не повністю.

До наукового пошуку було включено оповідні джерела, в яких можна знайти тексти про Кирила й Мефодія: Прологи, Мінеї — четьї та місячні, Літописи, Синописи, Степенні книги, Урочисники, Хронографи, Збірники різного складу (переважно історичного) та ін.

У процесі роботи виявлено 89 списків (у складі 57 писемних пам'яток) уже згадуваних творів слов'янських просвітителів, а також 11 історіографічних і літературознавчих досліджень та інших матеріалів про першовчителів.

До каталога увійшли такі види списків: 1) Азбучна молитва - 1*; 2) Житіє Константина

* Тут і далі вказується кількість списків.

Філософа (на основі Панонського житія і Похвального слова Клімента Охридського) - 1; 3) Корсунська легенда - 5; 4) Похвала Кирилу Філософу - 2; 5) Про винахід слов'янського письма і про переклад книг із грецької мови на слов'янську - 3; 6) Про Друге хрещення Русі і про переклад книг із грецької мови на слов'янську - 16; 7) Про Кирила і Мефодія як учителів слов'ян - 4; 8) Про переклад книг із грецької мови на слов'янську - 10; 9) Проложне житіє Кирила Філософа - 11; 10) Проложне житіє Мефодія єпископа Моравського - 4; 11) Просторе житіє Константина-Кирила Філософа (витяги) - 2; 12) Сказання Чорноризця Храбра «О письменах» - 7; 13) Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання «Про віру християнську» (1-3 ред.) — 18.

Із вміщених до каталога нових списків досліджено й опубліковано два: Азбучна молитва - твір Константина Преславського, друга пол. XVII ст.¹; Сказання Чорноризця Храбра «О письменах», 50-60-ті роки XVIII ст.²

До каталога також уміщено виявлені серед рукописних матеріалів дві друковані пам'ятки з трьома текстами про Кирила й Мефодія: Похвала Кирилу Філософу. 1781 р.; Сказання Чорноризця Храбра «О письменах». 1781 р.; Про письмена слов'янські XIX ст.

Каталог складається з двох частин. У першу увійшли твори про вчителів слов'ян - житія, сказання, бесіди, служби, тексти із літописів,

¹ Гнатенко Л.А. Костомаровський список Азбучної молитви // Рукописна та книжкова спадщина України. - К., 1994. - Вип. 2. - С. 225-233

² Гнатенко Л.А. Новий список Сказання Чорноризця Храбра «О письменах» // Укр. археограф. щорічник. - К., 1994. - Вип. 3.

хронографів та інших оповідних джерел, а також твори Кирила Філософа (авторські й приписувані) другої пол. XV - поч. XX ст. Тексти розміщені в 13 розділах, названих так, як і списки, і розташованих за такою схемою:

1) Твори про Кирила й Мефодія - списки життєвої літератури, від ближчих до менш близьких до дійсних подій (Просторе життє - Похвальне слово - Проложне життє); списки про винахід слов'янського письма, про переклад книг із грецької мови на слов'янську, про друге хрещення Русі;

2) Твори Кирила Філософа (авторські й приписувані) - Корсунська легенда, Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання «Про віру християнську»;

3) Азбучна молитва Константина Преславського.

Другу частину склали історіографічні й літературознавчі праці та інші матеріали XIX ст. - першої чверті XX ст., в яких досліджувалися проблеми, пов'язані з життям та діяльністю просвітителів.

У додатку подано публікації 4 списків.

Для першої частини каталога прийнята така схема археографічного опису:

1) Загальна характеристика писемної пам'ятки, в складі якої знаходиться список (списки): назва; редакція (літературна); дата; формат; кількість аркушів (сторінок); оправа; збереження; шифр; бібліографія; примітка.

2) Опис списку: місцезнаходження в складі писемної пам'ятки; мова; тип письма; чорнило; філігрань; оздоблення; записи; зміст (заголовок, початок, кінець).

Для другої частини: шифр; автор; назва; вид роботи; час написання; кількість аркушів.

Науково-довідковий апарат видання: зміст; передмова; списки скорочень - назв фондів, слів, літератури; покажчики - Алфавітний покажчик видів списків (подаються й заголовки списків), Хронологічний покажчик списків за століттями, Покажчик мов та мовних редакцій списків. Покажчик розміщення списків у складі писемних пам'яток (всі тільки для першої частини).

Видання розраховане на літературознавців, мовознавців, джерелознавців, археографів, текстологів, які займаються проблемами давнього слов'янського письменства й культури, а також на широке коло спеціалістів гуманітарних галузей знань.

Л.М.Дениско

НОВИЙ ПОКАЖЧИК КНИГ ТА РУКОПИСІВ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ У ФОНДАХ ЦНБ»

Історія Києво-Могилянської академії (КМА) становить інтерес для багатьох, що можна пояснити новим ставленням до фактів історії, викликаних змінами в політичному житті суспільства, а також 325-річчям від дня заснування КМА, яке відзначалося у жовтні 1990 р. Майже в усіх навчальних закладах України введено до програм курс української культури, який неможливо уявити без знайомства з історією академії, чому сприятиме два випуски бібліографічного покажчика «Києво-Могилянська академія у фондах ЦНБ», підготовленого Інститутом рукопису і відділом бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту української книги. Перший повністю присвячено рукописним фондам. Дру-

гий (про який ідеться в цій статті) підготовлено на базі фондів відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій і основного книгосховища ЦНБ ім. В. І. Вернадського. Його призначення - полегшити розшук книг у наших фондах, глибше вивчити історію Академії.

При відборі матеріалу до покажчика зверталась увага на хронологічні рамки, зв'язок з КМА чи з політичними та суспільними течіями, у яких брали участь її діячі, на розвиток у стінах Академії науки, літератури, просвіти, мистецтва. Досліджено книжні колекції ЦНБ. Найбільше матеріалів виявлено в бібліотечі Київської духовної академії. Усі пропонувані в покажчику видання переглянуті *de visu*.

Ввійшли до нього насамперед видання, сама